

Skjøtselsplan for Litle Teistholmen, Sandnes kommune



Ryfylke Friluftsråd

Solbjørg Engen Torvik, Rune Idsøe 2015

Skjøtselsplan for Litle Teistholmen,

Sandnes kommune, Rogaland

Ecofact rapport 448

www.ecofact.no

Referanse til rapporten:	Torvik, S.E., Idsøe, R. 2015. Skjøtselsplan for Litle Teistholmen, Sandnes kommune, Rogaland. Ecofact-rapport 448. 22 s.
Nøkkelord:	Skjøtselsplan, Litle Teistholmen, furuskog, kystlynghei, villsau.
ISSN:	1891-5450
ISBN:	978-82-8262-446-6
Oppdragsgiver:	Ryfylke Friluftsråd v/ Ådne Ånensen
Prosjektleder hos Ecofact AS:	Ole Kristian Larsen
Prosjektmedarbeidere:	
Kvalitetssikret av:	Knut Børge Strøm
Samarbeidspartner:	Ådne Ånensen
Forside:	Sand- og grusstranda på Litle Teistholmen. Foto: Solbjørg E. Torvik.

www.ecofact.no

INNHOOLD

1. INNLEDNING	1
2. LOKALISERING AV PLANOMRÅDET	1
3. DATAGRUNNLAG.....	1
4. BESKRIVELSE AV OMRÅDET	2
4.1 BERGGRUNN OG LØSMASSER.....	2
4.2 KLIMA, TOPOGRAFI OG LANDSKAP.....	2
4.3 FRILUFTSOMRÅDER	3
4.4 NATURTYPER, VEGETASJON OG FLORA.....	3
4.5 FREMMEDE ARTER.....	5
4.6 KULTURMINNER.....	8
4.6.1 Registreringsstatus	8
4.6.2 Potensialvurdering	8
4.6.3 Tufter	9
4.6.4 Tidligere kjent bosetning	11
4.6.5 Båtopptrekk.....	11
4.7 FRILUFTSOMRÅDE.....	13
5. ANBEFALTE SKJØTSELSTILAK	16
5.1 HOVEDMÅL FOR SKJØTSELSARBEIDET.....	16
5.2 SKJØTSEL I FORHOLD TIL NATURMILJØ.....	16
5.2.1 Generelt	16
5.2.2 Skjøtselstiltak i delområder	16
5.2.3 Skjøtselstiltak i forhold til fremmede arter	18
5.3 SKJØTSEL I FORHOLD TIL KULTURMINNER.....	19
5.3.1 Generelt	19
5.3.2 Skjøtselsbehov.....	19
5.3.3 Tilretteleggingstiltak og gjenbruk av kulturminner	19
5.4 SKJØTSEL I FORHOLD TIL FRILUFTSLIV	20
6. PRIORITERING AV TILTAK.....	20
7. OPPFØLGING AV SKJØTSELSPLANEN	21
7.1 FORVENTET UTVIKLING UTEN SKJØTSELSTILTAK.....	21
7.2 REVIDERING AV PLANEN.....	21
8. REFERANSER	22

1. INNLEDNING

På oppdrag fra Ryfylke Friluftsråd har Ecofact utarbeidet forslag til skjøtselsplan for Litle Teistholmen i Sandnes kommune, Rogaland. Det er ønskelig med skjøtsel som ivaretar holmens naturverdier og eventuelle kulturverdier, samtidig som det tas sikte på økt opplevelsesverdi og forbedret tilrettelegging for friluftsliv. På oppstartsmøtet hos Ryfylke Friluftsråd deltok Ådne Ånensen fra Friluftsrådet og Solbjørg E. Torvik fra Ecofact. I tillegg til de to nevnte var arkeolog Rune Idsøe fra Ecofact med på befaring.

2. LOKALISERING AV PLANOMRÅDET

Litle Teistholmen ligger lengst nord i Sandnes kommune i innløpet til Høgsfjorden (figur 2.1). Sammen med Hundvåg, Langøy, Vassøy, Hellesøy, Kalvøy og Tingholmen samt noen mindre holmer danner Litle Teistholmen et belte av øyer utenfor Stavanger mot Høgsfjorden. Litle Teistholmen er en liten holme på 25 daa.



Figur 2.1. Litle Teistholmen ligger lengst nord i Sandnes kommune V-NV for Tingholmen.

3. DATAGRUNNLAG

Det ble avholdt et oppstartsmøte hos Ryfylke Friluftsråd med gjennomgang av situasjonen på Tingholmen og Litle Teistholmen. Datagrunnlaget bygger i hovedsak på informasjon gitt på oppstartsmøte og eget feltarbeid gjennomført 18. juni 2014. Ådne Ånensen fra Ryfylke Friluftsråd deltok på befaringen.

4. BESKRIVELSE AV OMRÅDET

4.1 Berggrunn og løsmasser

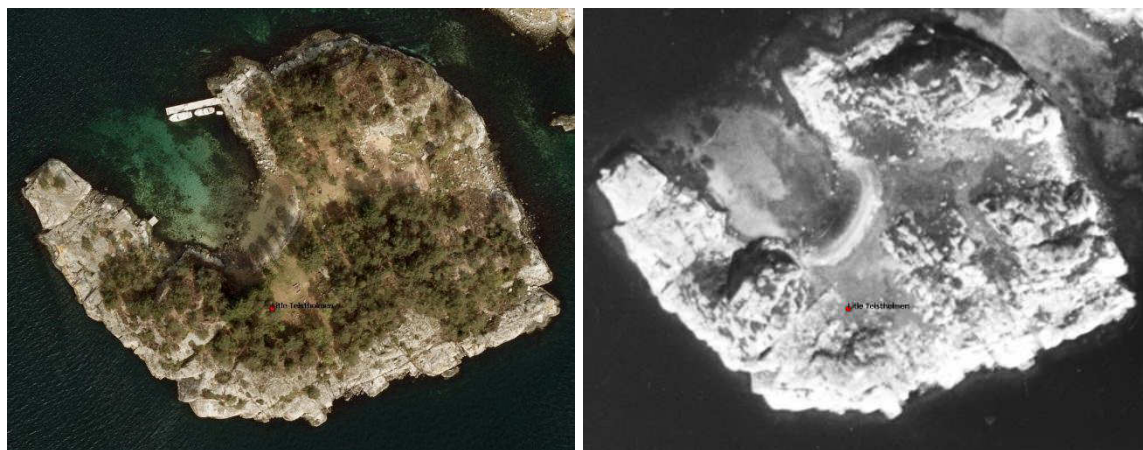
Berggrunnen i området består av diorittisk til granittisk gneis og migmatitt (NGU). Dette er harde, fattige bergarter som forvitrer lite og gir et forholdsvis næringsfattig og surt jordsmonn som normalt ikke gir grobunn for mer basekrevende plantearter. Løsmassedekket er ført opp som bart fjell (NGU), det vil si områder som i hovedsak mangler løsmasser. Det tynne jordsmonnet som finnes på øya består derfor av forholdsvis tynn torv lokalisert i forsengkninger. Ellers er det mye bart fjell som stikker opp i dagen, og randsonen mot sjøen er rundt hele øya dominert av nakne svaberg.

Skogboniteten er vurdert til uproduktiv skog (Skog og landskap). Skogen er stort sett furudominert, men med innslag av lauvtrær og gran. Alderen på trærne er beregnet til 65-70 år (Skog og landskap).

4.2 Klima, topografi og landskap

Området ligger i *boreonemoral vegetasjonssone* og i *klart oseanisk seksjon* (Bn-O2) (Moen 1998). Normal årsnedbør for normalperioden 1971-2000 ligger på 1500-2000 mm, mens normal årstemperatur i lufta er 6-8 °C (Se Norge).

Holmen er lav, men småkupert med høyeste punkt på 14 moh. Litle Teistholmen har ei stor vik som går inn fra nordvest med fin sand-/grusstrand (figur 4.1). Langs sjøen er det mest nakent berg med varierende bredde som ofte går bratt ned i sjøen. Spesielt bratt er det på sørsiden og på nordsiden. Adkomst til strandlinjen er likevel fullt mulig mange steder. Mot nordøst er det en liten steinstrand. Opprinnelig var det ingen trær på Tingholmen, slik ortofoto fra 1937 viser (figur 4.1). Dette sammenfaller med beregnet alder på trærne.



Figur 4.1. Ortofoto av Litle Teistholmen fra 2011 og 1937 (Kilde: Norge i bilder).

Litle Teistholmen ligger i landskapsregion 21 "Ytre fjordbygder på Vestlandet" (Puschmann 2005), og strekker seg fra Ryfylkebassenget og nord til Romsdalsfjorden. Regionen omfatter områdene mellom ytterkyst og innlandsfjorder, og karakteriseres i stor grad av mosaikker med bart fjell som stikker fram i ellers vegetasjonsskledde landskap.

4.3 Friluftsområder

Litle Teistholmen ble statlig sikret som friluftsområde av Miljødirektoratet i 2009 (Naturbase). Holmen eies av Sandnes kommune, men driftes av Ryfylke Friluftsråd.

4.4 Naturtyper, vegetasjon og flora

Det er ingen viktige naturtyper avgrenset i Naturbase og ingen registrerte rødlistearter i Artskart på Litle Teistholmen. Det foreligger heller ingen andre artsregistreringer fra holmen (Artskart, Temakart Rogaland). I den eldre versjonen av Naturbase lå det inne et område på nordøstsiden av Litle Teistholmen som hadde funksjon for storskarv, området ble også brukt av siland og ærfugl. Dette er gamle viltregistreringer som er tatt ut av den nyeste versjonen av Naturbase (februar 2015). Det ble ikke registrert rødlistede arter eller viktige naturtyper under befarings i 2014.

Opprinnelig var Litle Teistholmen treløs og med kystlynghei over det meste. I åpne områder og ut mot strandbergene vokser det fortsatt godt med røsslyng, mens det innover i skogen blir gradvis mindre av arten. Krekling er følgeart i tørre områder, og klokkelying der det er noe fuktigere. Einer vokser spredt på holmen, og bidrar sammen med trærne til stort gjengroingspreg.

Vegetasjonen på Litle Teistholmen består i dag i stor grad av grunnlendt, tørr furuskog og blandingsskog og tilhører vegetasjonstypen *Knausskog/Grunnlendeskog* (A6) hos Fremstad (1997) (figur 4.2). I busksjiktet er det stedvis, og særlig ut mot svabergene, en del einer som i tillegg til skogen, gir et tydelig gjengroingspreg. Feltsjiktet er lyng- og grasdominert med vanlige arter som røsslyng, krekling, blåbær, tyttebær, smyle, gulaks, rødkvein og blåtopp.

Mye av den eldre røsslyngen var død og det kan blant annet forklares med to klimatiske krevende vintre. I 2012/13 var det en svært lang barfrostperiode, mens det i 2013/14 var lange tørketørkeperioder samtidig som det var svært mye vind. Dette virker svært uttørrende særlig på bartrær og andre planter med vintergrønne blad slik som røsslyng. Sommeren 2014 var i tillegg svært varm og tørr slik at allerede svekkede individer eller plantedeler, gjerne ikke klarte seg. Det er likevel god gjenvekst/fornyning av røsslyngen fra overlevende rotsystem og småplanter.



Figur 4.2. Parti fra knauskog som består av mest furu (t.v.) og et område med grantrær (t.h.).

Det ble registrert et fint eksemplar av arten rognasal som er en krysning mellom rogn og asal (figur 4.3). Denne arten er ikke rødlistet eller spesielt sjelden, men den er heller ikke veldig vanlig. Den er ikke en gjengroingsart og rognebærene er god mat for fugl.



Figur 4.3. Rognasal på Litle Teistholmen.

Rundt det meste av holmen finnes åpne strandberg med vegetasjon av lite kravfulle arter (figur 4.1). Denne vegetasjonstypen tilhører *Strandberg, fattig utforming* (X1a) hos Fremstad (1997) og *Strandberg* i NiN (Naturtyper i Norge, Artsdatabanken). Vanlige arter på strandbergene er kystbergknapp, dvergsmyle, strandsmelle, småsmelle, strandnellik, strandkjempe, tiriltunge, sisselrot, smyle, sauesvingel, gulaks og blærenavlelav. Områdene tilfredsstiller ikke krav til verdsetting som viktig naturtype i henhold til gjeldende Håndbok 13 (DN 2006). I forslag til nye faktaark for Håndbok 13 i 2014 er ikke strandberg skilt ut som egen viktig naturtype (Miljødirektoratet 2014).

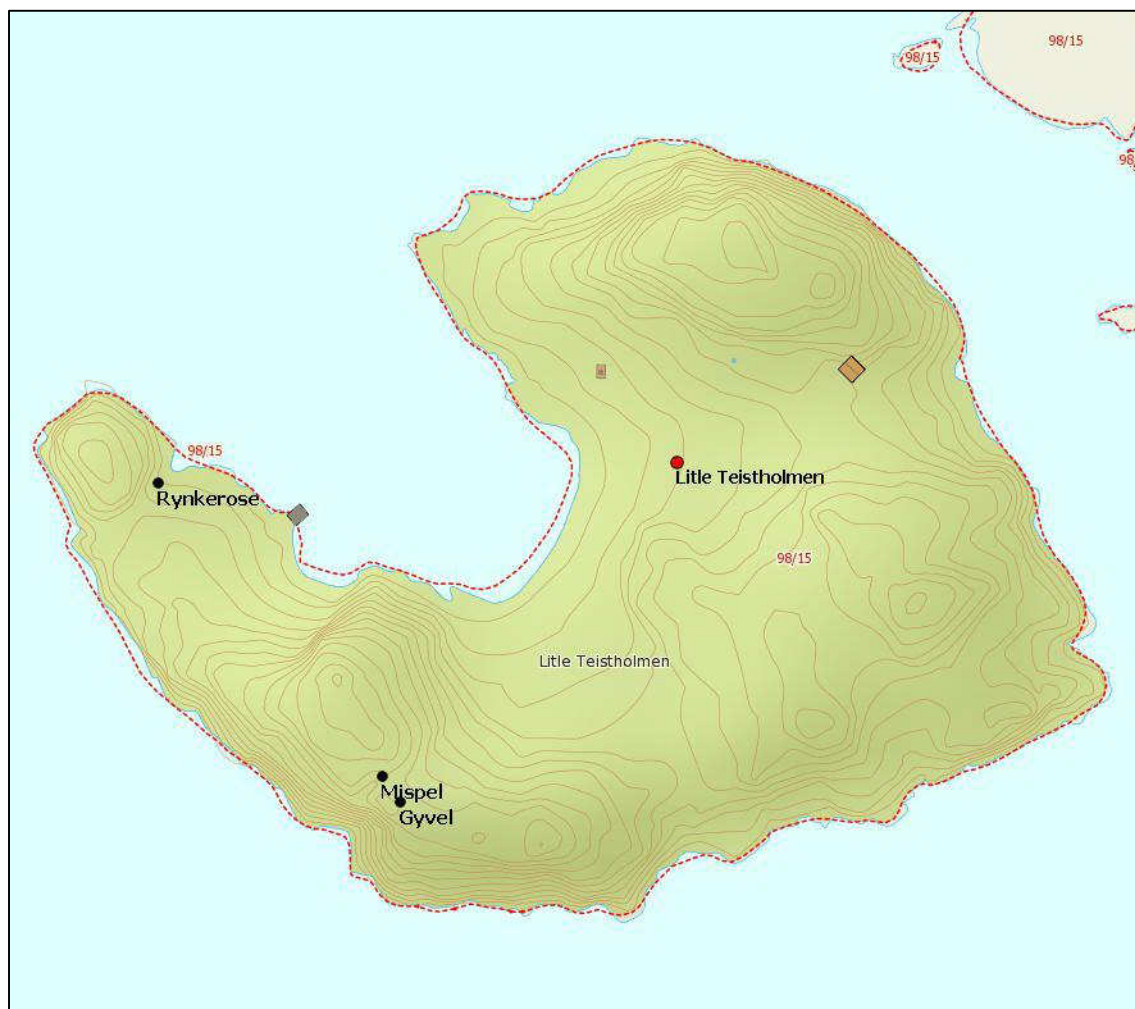
Rester etter det gamle kulturlandskapet er små arealer med overflatedyrka mark som i de seinere år har blitt klippet med plenklipper av Friluftsrådet (figur 4.4). Det står flere trær i utkantene av dette området, både furutrær, noen store grantrær og lauvtrær. Dette plenområdet er relativt artsfattig, men inneholder likevel noen arter som viser at det tidligere har vært ugjødsel naturbeitemark eller slåttemark. Slike arter er smalkjempe, kystmaure, gulaks og finnskjegg. Andre vanlige arter er tepperot, blåbær, smyle, rødsvingel, engrapp, engsyre og ned mot stranda finnes gåsemure. Kvaliteten er likevel ikke slik at det avgrenses som viktig naturtype. Friluftsrådet har satt ut 2 villsauger som beiter på holmen hele året.

I overgangen mellom stranda innerst i vika og plenen, er det plantet furu som nå er store og høye. Trærne er sannsynligvis plantet som leplanting og for å binde sanden på stranda.

Det finnes to vikar med naturtypen *Stein-, grus- og sandstrand* (G04) (etter forslag til nye faktaark for Håndbok 13, v/ Oddvar Pedersen, 11.6.2014). Ingen blir likevel avgrenset som viktige naturtyper på grunnlag av de nye kriteriene. Lokalitetene når ikke opptil verdsetting med hensyn på rødlistearter og substratvariasjon.

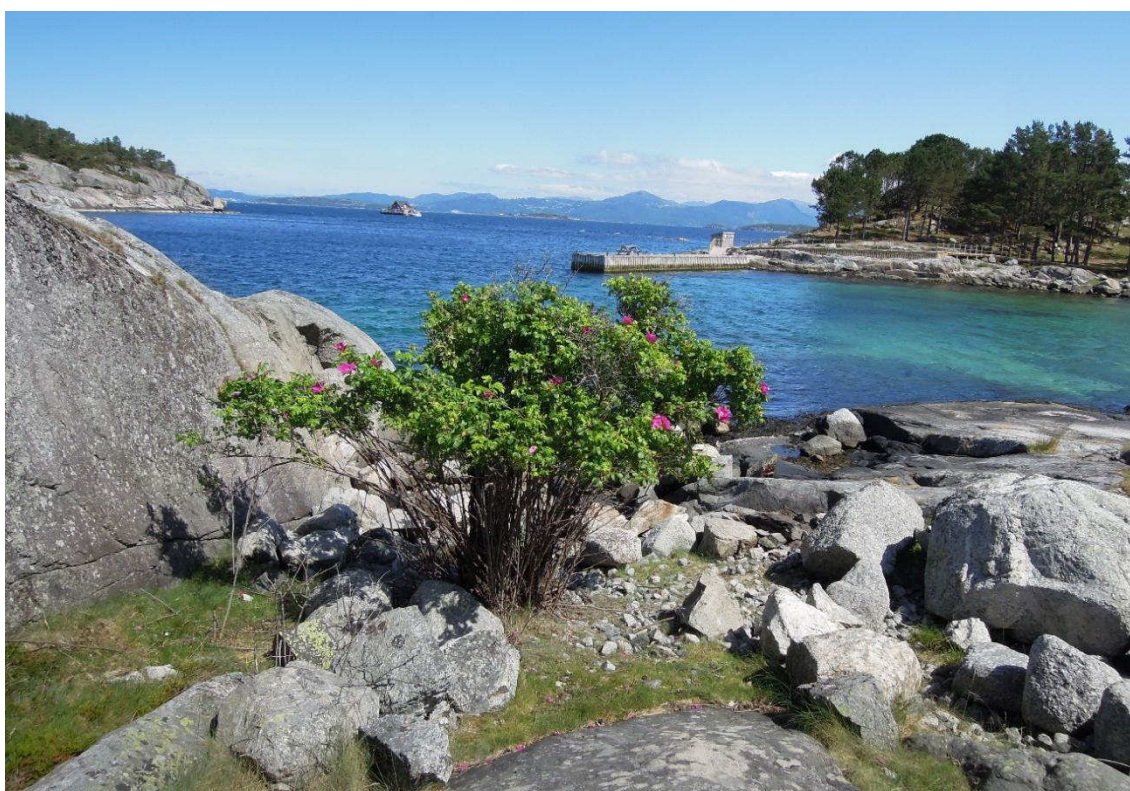
4.5 Fremmede arter

Fremmede arter er arter som ikke hører naturlig til i Norge. Noen av disse er vurdert med tanke på om de utgjør en økologisk risiko for stedegne arter og naturtyper. 217 av de vurderte artene ble funnet å utgjøre *høy* (HI) eller *svært høy* (SE) økologisk risiko, og kvalifiserte derfor til en plass på Norsk svarteliste (Gederaas m.fl. 2012). Disse artene er ikke ønsket i norsk natur. Forekomst av svartelisteartene rynkerose og mispel er kartfestet på figur 4.4.



Figur 4.4. Forekomster av de fremmede artene rynkerose og mispel på Litle Teistholmen.

Rynkerose *Rosa rugosa* (illustrasjonsfoto til høyre) finnes med ett eksemplarer på Litle Teistholmen (figur 4.9). Rynkerose står i kategori svært høy risiko (SE) på Norsk svarteliste (Gederaas m.fl. 2012). Arten har glinsende, grønne blad med tydelige og nedsenkede nerver som gir det rynkete uttrykket. Blomstene har store, rosa kronblad og gule støvbærere. Fruktene er røde nyper. Den kan danne omfattende bestander ved hjelp av krypende jordstengler og spredningspotensialet er derfor stort. Arten spres med frø fra hager og anlegg (parker, veier, rundt næringsbygg m.m.), men i størst grad likevel med havstrømmer som frakter deler av skudd- og rotsystemet over lange avstander, ofte ut til ubebodde holmer og skjær (Gederaas m.fl. 2012).



Figur 4.5. Rynkerose er en dekorativ busk, men dessverre også en fremmed art i norsk natur med svært høy (SE) økologisk risiko. Litle Teistholmen har en forekomst av arten på det vestlige neset.

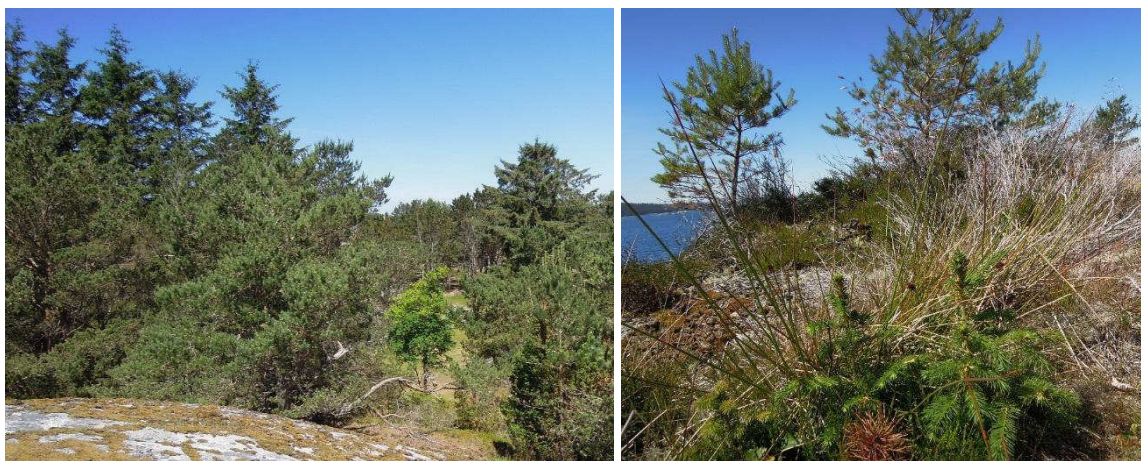
Mispel *Cotoneaster* sp. (sannsynligvis i kategori svært stor risiko, evt. høg risiko). To arter av mispel ble registrert på sørsiden av Litle Teistholmen (figur 4.6). Sannsynligvis er den ene sprikemispel, mens den andre tilhører krypmispel-komplekset. De fleste *Cotoneaster*-arter, deriblant disse to, har asekseuell frøformering, og ett enkelt individ kan raskt gi opphav til en hel bestand (Gederaas m.fl. 2012). Frukten er saftige bærepler som er ettertraktet av fugl og spres med dem. Krypmispel er invasiv på grunnlendt mark, på bergknauser og i sprekker i bergvegger, i kantkratt og i lysåpen skog, særlig på kalkgrunn. Tilsvarende invaderer sprikemispel en lang rekke skogtyper, skogkanter og kratt, og kratt nær kysten og på grunnlendt mark. Begge artene har potensial til å endre sammensetningen av busksjiktet i krattvegetasjonen, danne et nytt busksjikt i skogtyper som ikke har et

naturlig busksjikt, og kan forstyrre balansen mellom busker med saftige frukter og de fuglene som utnytter og sprer disse (Gederaas m.fl. 2012).



Figur 4.6. To arter småbladet mispel på sørsiden av Litle Teistholmen.

Sitkagran *Picea sitchensis* (svært stor risiko) forekommer spredt over hele holmen, med både store og små trær (figur 4.7, t.v.). Grana med de stikkende nålene, og skrått, opprette greinene har stort spredningspotensial når de når fertil alder. Særlig i åpne områder med kystlynghei og på strandbergene kan spredningen bli betydelig og stedegen vegetasjon blir utkonkurrert (figur 4.7, t.h.). De store trærne utgjør også en risiko fordi jordsmonnet er så tynt at det skal lite til for at trærne kan velte ved en storm. Et rotvelt kan føre til store ødeleggelser. Forekomster av sitkagran er ikke kartfestet da det er betydelig mengder av både store og mindre trær spredt over øya. Mange produserer store mengder kongler.



Figur 4.7. Sitkagran med opprette greiner (t.v). Tydelig spredning av sitkagran på Litle Teistholmen (t.h.).

Buskfuru *Pinus mugo* (svært stor risiko) finnes i begrensede mengder. Disse har stor spredningsevne fra frø og danner ofte ugjennomtrengelig skog der de får spre seg uhindret. Buskfuruskog er derfor også lite publikumsvennlig skog i et friluftsområde.

Gyvel *Cytisus scoparium* har vært regnet som innført art, men opplysninger tyder på at arten har kommet spontant og den regnes nå som stedegen (Artsdatabanken.no, Gederaas m.fl. 2012). Svært mange av gyvelforekomstene er likevel spredt fra hageplanter og forekomstene kan stedvis true annen naturlig vegetasjon. Den er ikke ønsket i kystlynghei og på strender da den har svært stor spredningsevne med frøbelgene som slynger ut frøene

i tørt vær. På Litle Teistholmen ble det funnet noen små eksemplarer av arten på sørsiden av holmen (figur 4.8).



Figur 4.8. Gyvel på Litle Teistholmen (t.v.). Illustrasjonsfoto av blomstrende gyvel og frøbelger (i m. og t.h.).

4.6 Kulturminner

4.6.1 Registreringsstatus

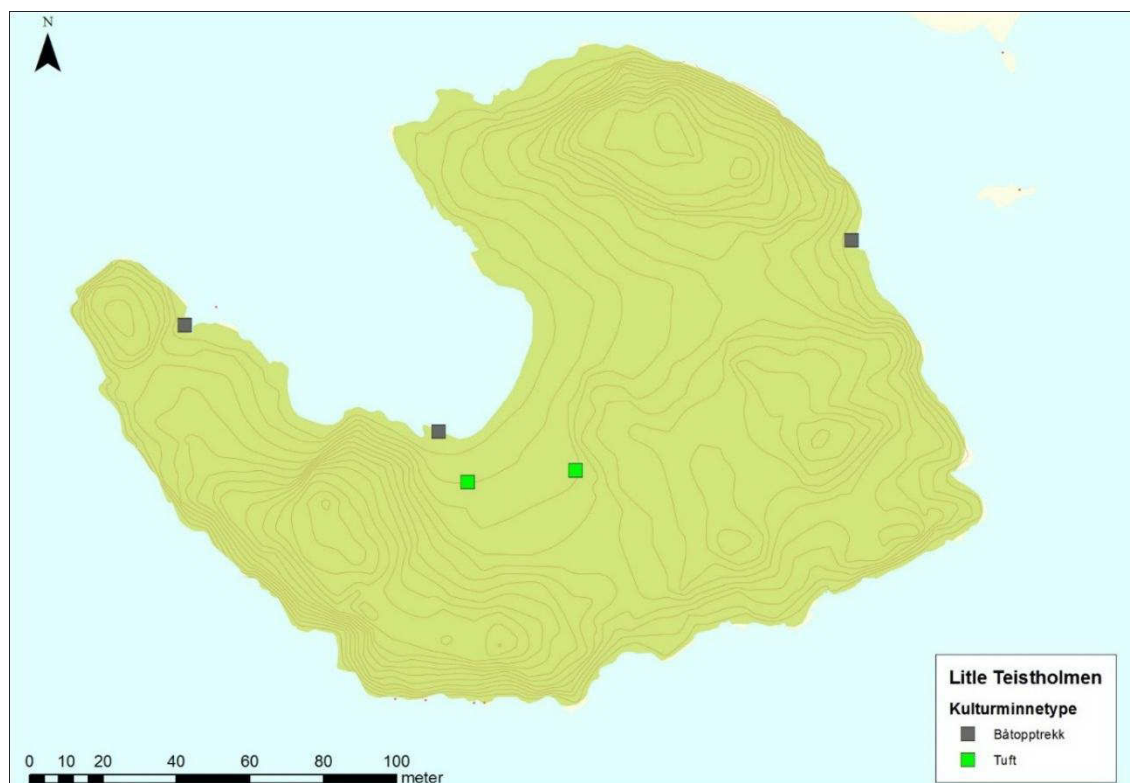
Pr. i dag er det ingen registrerte automatisk fredete kulturminner på Litle Teistholmen. Det er så vidt kjent heller ikke gjort noen funn av oldsaker her (Universitetsmuseenes arkeologiske gjenstandssamlinger).

Det er heller ingen registrerte SEFRAK-objekter på Litle Teistholmen.

4.6.2 Potensialvurdering

Store deler av holmen ble befart av arkeolog Rune Idsøe den 18.6.14. Det ble ikke påvist noen sikre eller antatt automatisk fredete kulturminner. To tufter og to båtopptrekksplasser var det eneste som ble registrert, i tillegg finnes en båtopptrekksplass på vestsiden av holmen (figur 4.9). Det er lite trolig at det er synlige automatisk fredete kulturminner som gravminner etc. her, da disse trolig ville blitt påvist under befaringen. Stedvis tett skog gjør imidlertid området mindre oversiktlig, og det tas derfor et visst forbehold. Teistholmen er ikke særlig stor, og det vurderes ikke som sannsynlig at det har vært særlig langvarig fast bosetning eller stor kontinuitet i eventuell bosetning her, verken i forhistorisk tid, middelalder eller nyere tid.

Registreringer andre steder viser at det har vært opphold/bosetning på de fleste små, store og mellomstore øyer i fjordbassenget i eldre steinalder, da folk livnæret seg ved jakt, fangst og sanking. Det er derfor et visst potensial for steinalderlokaliteter her. Dette er en kulturminnetype som ikke er synlig over markflaten, med mindre de kan knyttes til naturlige formasjoner som huler og hellerutspring.



Figur 4.9. Kulturminner på Litle Teistholmen, alle fra nyere tid.

4.6.3 Tufter

Det er to tufter på Litle Teistholmen, begge ligger ved den lille grasmarka rett sør for vika. Den vestligste tufta (figur 4.10) er lite markert, med bare noen få synlige og delvis overgrodde steiner. Denne tufta ligger helt inntil en liten treklynge med blandingsskog. Den østligste tufta (figur 4.11) ligger på motsatt side av grasmarka, inn mot en bergrygg. Denne tufta består av store steiner, og er lett synlig. Sentralt i tufta har friluftslivsutøvere etablert en steinsatt bålplass.



Figur 4.10. Den vestligste av de to tuftene på Litle Teistholmen.



Figur 4.11. Den østligste av tuftene.

4.6.4 Tidligere kjent bosetning

Thorchild Jacobsen og Malene Aadnesdatter bodde på Litle Teisholmen fra ca. 1760 til 1790-årene (Vaagen, 1983). De hadde sannsynligvis fått en egen, personlig festeavtale og Litle Teistholmen var trolig en husmannsplass under en større gard på fastlandet. Det er all grunn til å tro at familien hadde noen egne få dyr på øya og dyrket litt til eget underhold. På sine eldre dager de flyttet fra Teisholmen til Stølsvik inne på fastlandet (se kart i figur 4.9). Ekteparet var svært fattige og husene fra Teisholmen ble revet og satt opp igjen i Stølsvik hvor det står den dag i dag (figur 4.12).



Figur 4.12. Husene fra Litle Teisholmen står i dag i Stølsvik på fastlandet rett sør for Teistholmen.

4.6.5 Båtopptrekk

Det finnes tre båtopptrekksplasser på Litle Teistholmen. To ligger inne i vika ved eksisterende brygge (figur 4.13 og 4.14) og en ligger like innenfor en bitte liten holme på østsiden av Teistholmen (figur 4.15). Alle er godt synlige, ryddet for stein og kantsatt med større steinrekker.



Figur 4.13. Båtopptrekk i vika, sør for bryggeanlegget.



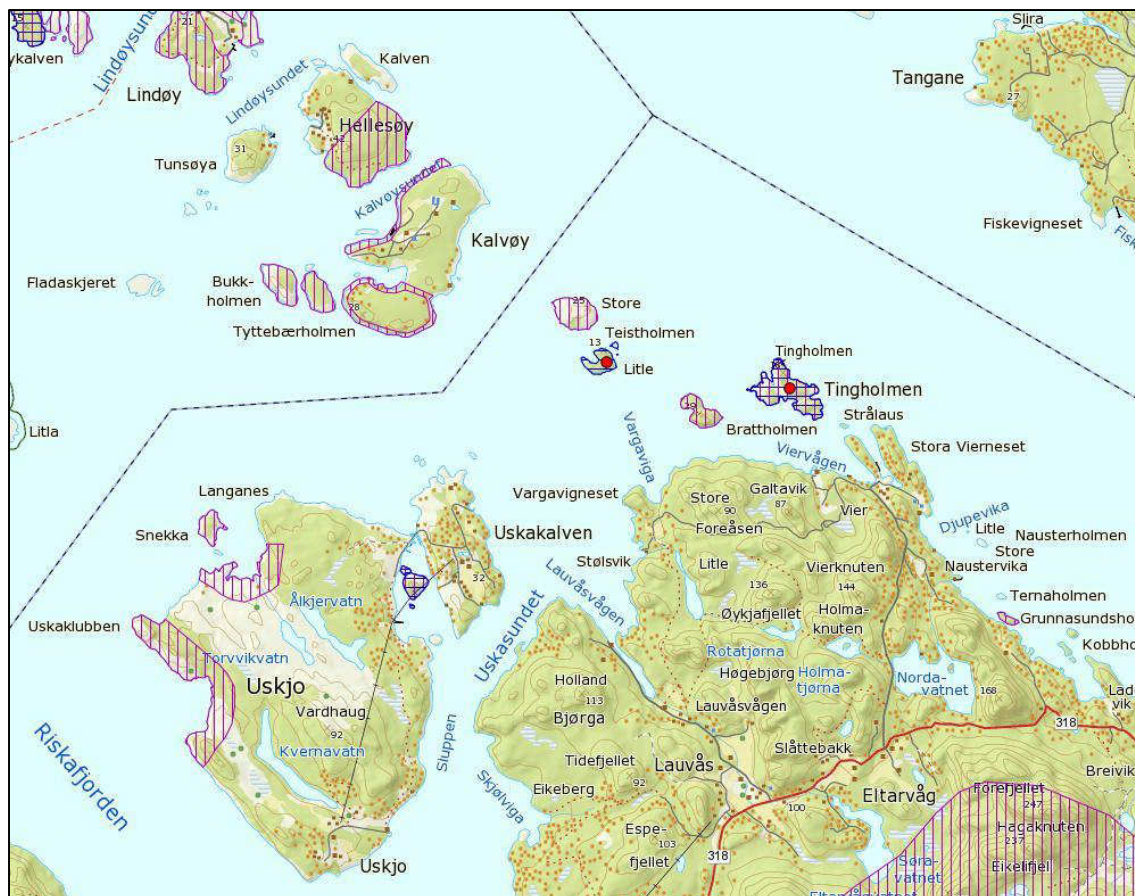
Figur 4.14. Båtopptrekk på vestsiden av Litle Teistholmen.



Figur 4.15. Båtopptrekk på østsiden av Litle Teistholmen.

4.7 Friluftsområde

Litle Teistholmen er statlig sikret som friluftsområde (Naturbase), men er ikke avgrenset som regionalt friluftsområde i Fylkesdelplan for friluftsliv, idrett, naturvern og kulturvern (FINK, Rogaland Fylkeskommune 2005) (figur 4.16). Litle Teistholmen ligger i et farvann med flere øyer og holmer, nær fastlandet utenfor Eltarvåg. Det er boligbebyggelse, mye hyttebebyggelse og mange frilftsinteresser generelt. Mange av øyene og holmene i nærheten, både i Sandnes kommune og Stavanger kommune er enten statlig sikret friluftsområde, FINK-område eller begge deler. Tingholmen som det er skrevet en skjøtselsplan for tidligere, er en av disse øyene (Torvik og Idsøe 2015).



Figur 4.16. Både Litle Teistholmen og Tingholmen (rød prikk) er statlig sikret friluftsområder (blå skravur). Lilla skravur angir regionale friluftsområder (FINK). Kilde: Naturbase og Temakart Rogaland (FINK 2005).

På Litle Teistholmen er det tilrettelagt med brygge, grillplass, bord og benker, toalett og renovasjon. Det er i 2013/14 bygget en adkomstvei i tre fra stranda til toalettet (figur 4.17). Holmen har gode bademuligheter og fiskemuligheter. Villsauene bidrar til å gi holmen liv og opplevelsesverdi. Den ene av sauene skal være «vill» og sky folk, mens den andre er mer tam.

Flere andre friluftsområder i nærheten bidrar til at det er mange steder å besøke. Slik blir området som helhet et attraktivt friluftsområde og at bruken spres på flere steder slik at slitasjen ikke blir for stor.



Figur 4.17. Litle Teistholmen har god tilrettelegging for friluftsliv.

5. ANBEFALTE SKJØTSELSTILAK

5.1 Hovedmål for skjøtelsarbeidet

Hovedmålet for skjøtelsplanen er å anbefale tiltak som ivaretar øyas naturverdier og eventuelle kulturminner, og samtidig bidrar til økt opplevelsesverdi og friluftsliv. Det ble ikke avdekket spesielt viktige biologiske verdier på Litle Teistholmen. Hovedmålet med skjøtelsarbeidet vil derfor være å tilbakeføre deler av holmen til den opprinnelige naturtypen kystlynghei, samt å fjerne fremmede arter, og spesielt store sitkagrantrær. For friluftslivet bør også skogen tynnes eller fjernes slik at holmen blir mer lysåpen og tilgjengelig med fine og lett tilgjengelige utsyns- og turområder.

5.2 Skjøtsel i forhold til naturmiljø

5.2.1 Generelt

Ved hogst og rydding bør tømmer, ved og hogstavfall fjernes fra ryddede områder fortløpende. Tømmer/ved kan eventuelt selges. Stubber bør kappes så lavt som mulig ved all rydding. Hogstavfall kan brennes på steder med noe tykkelse på jordsmonnet (ikke på nakent berg). Brenning bør bare foregå på et spesielt utvalgt og egnet sted. Fjerning av biomasse bør gjøres av hensyn til uønsket næringstilførsel til skrinne vegetasjon, for å holde hekkeplasser for fugler åpne, og av hensyn til brukere av friluftsområdene. Greiner med furubar kan legges igjen noen få avgrensede steder som bidrag til vinterfôr for villsau. Restene etter dette bør likevel ikke ligge lenger enn over én vinter før det fjernes på grunn av gjødslingseffekten "grønngjødsling".

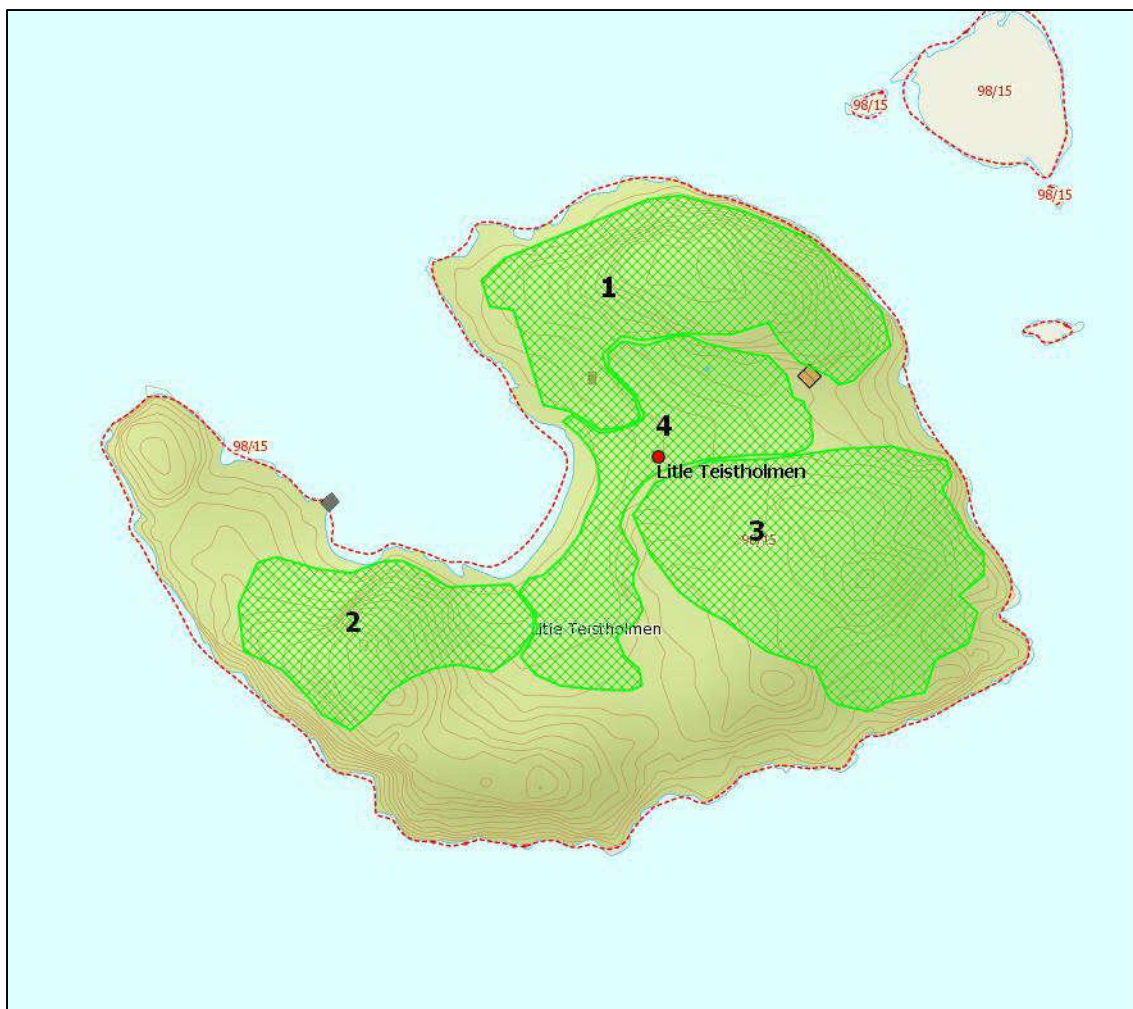
Rogn og rognasal bør ikke hogges av hensyn til fugler som spiser bærene. Rogn er også attraktiv som beiteart for villsau, og vil i liten grad være en problematisk gjengroingsart så lenge området skjøttes av villsau.

Einer bør ikke få spre seg uhemmet da dette kan utkonkurrere lyng, men einer bidrar likevel med viktig vinterbeite for villsauene. Einer danner også skjul for måkeunger og kan derfor ivaretas til en viss grad i noen områder.

Helårsbeite med villsau bør videreføres for hele øya. Villsauene kan klare seg uten tilleggsfôr, dersom de ikke blir for mange. Sauebeiting vil i stor grad ta knekken på oppslag av lauvtre etter restaurering. Når mye av skogen er fjernet ved hogst og brenning vil røsslyng fornye seg og dette vil gi bedre beiteforhold for sauene.

5.2.2 Skjøtselstiltak i delområder

Litle Teistholmen er en liten holme og mye av området vil ha godt av en viss skjøtsel (figur 5.1).



Figur 5.1. Viktigste skjøtselsområder på Litle Teistholmen. (Kilde: Norge i bilder).

Delområde 1, 2 og 3 anbefales å restaureres som kystlynghei. Det er stedvis ganske mye røsslyng, spesielt i randsonen ut mot svabergene, men også i andre lysåpne områder (figur 5.2). Lyngen er gammel og har mange døde partier. Dette kan i tillegg til alder, skyldes flere harde vintre med lange kuldeperioder, tørkeperioder og mye vind eller en kombinasjon av disse (se Torvik 2014). Å hogge skogen i disse områdene vil gjøre områdene lysåpne samtidig som røsslyng vil kunne utvikle seg bedre og sannsynligvis reetableres i områder som nå er tilnærmet uten lyng. Litle Teistholmen er ikke større enn at det kanskje er mulig å hogge alle områdene. Ellers er område 1 og 2 de områdene som anbefales å restaurere først. Rogn og rognasal kan få stå igjen, mens furu, gran, bjørk og einer bør fjernes. Områdene bør deretter gjennomgå flekkvis lyngbrenning for å fjerne døde, gamle og grove plantedeler av lyng og små oppslag av trær. Dette stimulerer til ny lyngvekst fra rota og vil gi ny frisk lyng som både er fin og seilbar og som gir godt beite for villsauene som bidrar i skjøtselsarbeidet. Villsauene vil i stor grad kunne vedlikeholde disse områdene og hindre oppslag av små trær etter restaurering (Norderhaug 1999). Det er likevel ventet at dette må overvåkes og rydding av småtrær vil måtte gjentas. Lyngbrenning bør skje flekkvis på små områder over en 4-6-årsperiode og så bør syklusen gjentas etter 12-15 år, avhengig av hvor langt lyngen har kommet.



Figur 5.2. Lyngvegetasjonen på Litle Teistholmen

Skogen som omkranser den sørlige delen av plenområdet har en ly-funksjon for publikum som besøker øya og de viktigste friluftsområdene. Det er derfor valgt å foreslå å bevare en del av skogsvegetasjonen her. Det er likevel anbefalt å fjerne sitkagran. Spesielt viktig er det å hogge de store grantrærne, både fordi de kan gjøre stor skade ved rotvelt eller dersom de knekker og fordi de sprer store mengder frø. Trærne som står rundt toalettet kan få stå slik at dette huset ikke skal bli for framtreddende og bart.

Langs stranda står noen store, høye furuer, sannsynligvis plantet som le. Det er litt vanskelig å avgjøre hva som er best i forhold til disse. Det er en fare for at de kan velte i en storm og da vil de gjøre stor skade på stranda, men dersom de tas kontrollert ned nå vil det føre til større påvirkning av vind og bølger mot stranda slik at det kan bli sandflukt og økt erosjon. Røttene har en bindende effekt på sandstranda. Anbefalingen her blir derfor at de bør bli stående så lenge som mulig slik at en ikke framskynder erosjonen.

5.2.3 Skjøtselstiltak i forhold til fremmede arter

Rynkeroser som forekommer med kun ett eksemplar vil være enkel å fjerne og bekjempe. Det anbefales å grave denne opp og overvåke at det ikke spirer nye planter fra etterlatte røtter, jordstengler og frø. Disse bør i så fall fjernes omgående.

Mispelartene og gyvel bør fjernes på samme måte, men det kan by på problemer da de ofte vokser i bergsprekker som gjør det vanskelig å fjerne røttene helt. Eventuelt kan det vurderes en form for begrenset bruk av gift for å fjerne rester etter hvert. To mispelbusker og en gyvel står nær hverandre og er avmerket på kartet i figur 4.4, men det utelukkes ikke at artene kan finnes flere andre steder på holmen.

All sitkagran bør fjernes. Spesielt bør de store trærne som det står flere av i og omkring plenområdet hogges for å hindre at de går over ende i en storm. Denne faren er svært reel ettersom trærne er blitt svært omfangsrike og tunge samtidig som jordsmonnet på holmen generelt er tynt slik at feste i bakken kanskje ikke er sterkt nok i en kraftig storm. Det vil kunne gjøre stor skade om trærne rotvelter eller knekker (jf. Torvik 2013). Andre steder på holmen der det hogges skog, felles selvsagt sitkagran. Ellers bør småplanter i randsonene av skogen og ut på strandbergene også prioriteres (se figur 4.7 t.h.).

Buskfuru bør fjernes.

5.3 Skjøtsel i forhold til kulturminner

5.3.1 Generelt

Kulturminner er viktige landskapselementer, og ved tydelig visuell tilstedeværelse i landskapet også betydelige opplevelseselementer. Gamle steingarder, rydningsrøyser og tufter med tørrmurte grunnmurer har betydelige estetiske kvaliteter, og tilfører variasjon og tidsdybde i et ellers naturpreget område.

Formålet med skjøtsel av kulturminner er at disse skal:

- Sikres varig vern
- Være godt synlige i landskapet, som kilde til opplevelse og berikelse
- Være lite overvokst i overflaten, slik at detaljer og særpreg trer klart fram
- Inngå i en autentisk og god landskapskontekst, så langt det er mulig

Ved skjøtsel og reetablering av kontekst må det utøves en del faglig skjønn og gjerne inngås en del kompromisser. Alminnelig rydding av vegetasjon for å synliggjøre kulturminner vil imidlertid i de langt fleste tilfeller være positive tiltak, så lenge dette utføres på en forsvarlig og skånsom måte.

For et positivt resultat er det vesentlig at kvistavfall osv. ikke deponeres på, i eller tett ved kulturminner eller i områder der disse vil bryte med sammenhengen mellom kulturminner.

5.3.2 Skjøtelsesbehov

Tuftene

Det er behov for å fjerne en del trær rundt den vestligste tufta. Samtidig er denne såpass lite markert og synlig at denne ikke har potensial for å bli et særlig opplevelseselement i landskapsbildet. Det er åpent og noenlunde ryddig rundt den andre tuften. Ildstedet i senter kunne med fordel vært fjernet, da dette ødelegger noe av autentisiteten og inntrykket. Samtidig vil folk fort kunne reetablere bål plass der igjen, slik at dette skjøtselstiltaket trolig ikke vil ha særlig varig virkning. Steinene i grunnmuren er godt egnede sitteplasser, noe som trolig er hovedårsaken til at enkelte søker til denne tufta som bål plass. Et tiltak som trolig kunne hatt positiv effekt var å etablere faste bål plasser/ildsteder annet sted, enten med trebenker eller større steiner som sitteplasser rundt.

Båtopptrekkene

Båtopptrekkene er i god hevd, og det vurderes ikke nødvendig med særskilte skjøtselstiltak på eller rundt disse.

5.3.3 Tilretteleggingstiltak og gjenbruk av kulturminner

Landingsplass for kajakk

Båtopptrekkene kan få en gjenbruksverdi ved å anlegge landingsplass for kajakk, særlig ved båtopptrekket innerst i vika, der skjermingen er best. Her er ryddet for stein i fra gammelt, og det er derfor gode forhold for å lande og trekke kajakkene opp på land. En enkel liten trebrygge vil kunne gjøre landing og entring av kajakk enda lettere.

Gjenbruken av kulturminnet til dette formålet bør avklares med kommunen.

Informasjonstavle

Kulturminneverdiene vurderes som for små til at det vil være hensiktsmessig med en informasjonstavle.

5.4 Skjøtsel i forhold til friluftsliv

Skjøtsel i forhold til friluftsliv er ikke behandlet fullstendig da Ryfylke Friluftsråd vil være de som best kjenner stedet og bruken av dette. Ryfylke Friluftsråd har allerede anlagt en tre-sti opp til toalettet slik at slitasje på plenen minskes. Det vurderes ikke som nødvendig å etablere flere stier på holmen. Her er nevnt noen tiltak som bidrar til økt friluftsliv og samtidig tar vare på natur- og kulturverdiene på Litle Teistholmen.

- Hogge skogen for å øke tilgjengelighet og utsyn og reetablere kystlyngheia som gir et fint og publikumsvennlig naturområde.
- Opprette flere faste gruer, og eventuelt sette opp bord og benker i tilknytning til disse. Oppfordre publikum om å bruke etablerte gruer og rydde etter seg.
- Etablere fortøyningsbolter i fjell slik at ilandstigning fra båt kan skje flere steder rundt holmen. Vedlikeholde båtoppdrekksplassene slik at de fortsatt kan fungere godt for kajakk.
- Etablere informasjonstavle med litt informasjon om Litle Teistholmen, naturmangfold og kulturminner.

Grus- og steinstranda i vika som vender mot nordvest, kan med fordel restaureres med grus og sand for å hindre ytterligere erodering innover. Det er ikke registrert naturverdier som er til hinder for dette. Dette vil i tillegg være svært god tilrettelegging for friluftsliv da det vil høyne standarden på sandstranda.

6. PRIORITERING AV TILTAK

De foreslåtte delmål forsøker i størst mulig grad å kombinere hensynet til tilrettelegging med de biologiske og kulturhistoriske verdiene.

Forslag til prioriteringsrekkefølge:

1. Fjerne rynkerose, mispelarter og gyvel.
2. Rydde trær omkring tuftene.
3. Fjerne sitkagran, særlig de store trærne omkring plenområdet.
4. Hogge skogen i delområde 1 og 2 for å restaurere kystlynghei og for å gi økt tilgjengelighet og utsyn.
5. Restaurere stranda med grus og sand.
6. Hogge skogen i delområde 3 for å restaurere kystlynghei og for å gi økt tilgjengelighet og utsyn.

7. OPPFØLGING AV SKJØTSELSPLANEN

Oppfølging av denne skjøtselsplanen er relativt enkel, men planen bør likevel følges opp for å se som tiltakene som er gjort er tilstrekkelige.

Oppsprett av trær i områdene hvor skogen er hogd, bør sjekkes etter 2-3 år og rotskudd og eventuelt nye trær bør fjernes. Dette bør gjerne gjøres flere ganger med få års mellomrom. Det forventes at villsauene vil være til hjelp her og redusere arbeidet, men det bør overvåkes jevnlig. Husk at rogn og rognasal kan få stå.

Etter hvert kan oppfølging følge en 6 års syklus der alle åpne områder vedlikeholdes.

7.1 Forventet utvikling uten skjøtselstiltak

Dersom de anbefalte skjøtselstiltak ikke blir gjennomført innen rimelig tid (tidsramme på noen få år), vil gjengroingen tilta ytterligere. Dette vil resultere i forringelse av biologiske verdier og mulighetene for restaurering av kystlynghei. Kulturminnene vil gradvis bli mer tilgrodd. Faren for rotvelt og dermed økte ødeleggelser vil tilta.

Dersom ikke alle foreslåtte skjøtselstiltak kan gjennomføres, vises det til prioriteringsrekkefølgen i kapittel 6 for identifisering av de viktigste.

7.2 Revidering av planen

Praktisk skjøtselsarbeid bør evalueres og denne planen revideres etter ti år for å endre eller tilpasse gamle og nye målsetninger. En kortere tidshorisont synes ikke hensiktsmessig, og en lengre vil kunne være til hinder for en god kontinuitet.

8. Referanser

Artsdatabanken: <http://www.artsdatabanken.no>

Askeladden: <https://askeladden.ra.no/Askeladden>

DN. 1999: *Kartlegging av naturtyper. Verdisetting av biologisk mangfold*. DN-håndbok 13-1999. Nettversjon oppdatert 2007.

Gederaas, L., Moen, T.L., Skjelseth, S. & Larsen, L.-K. (red.) 2012. *Fremmede arter i Norge – med norsk svarteliste 2012*. Artsdatabanken, Trondheim.

Kålås, J.A., Viken, Å. Henriksen, S. og Skjelseth, S.(red.) 2010. *Norsk Rødliste for arter 2010*. Artsdatabanken, Norge

Naturbase: <http://www.dirnat.no/kart/naturbase/>

NGU: <http://www.ngu.no/>

Norderhaug, A. m.fl. *Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker*. Landbruksforlaget 1999

Norge i bilder: <http://www.norgeibilder.no/>

Se Norge, vær, vann, snø og klima: <http://www.senorge.no/>

Torvik, S.E., Idsøe, R. 2014. Skjøtselsplan for Lindøy, Stavanger kommune, Rogaland. Ecofact-rapport 335.

Torvik, S.E., Idsøe, R. 2015. Skjøtselsplan for Tingholmen, Stavanger kommune, Rogaland. Ecofact-rapport 436..

Universitetsmuseenes arkeologiske gjenstandssamlinger: <http://www.unimus.no>

Vaagen, G. 1983. *Våre røtter i Lauvåsvågen - Lauvås - Eltervåg : et lokal- og slekthistorisk verk fra nordre del av Riska*.

Muntlige kilder

Ådne Ånensen, Ryfylke Friluftsråd